

Бапобанова Д.О.

*Національний університет «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права, доцент*

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ГУМАНІЗАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ГОСПОДАРСЬКІ ЗЛОЧИНИ

Прийняття 15 листопада 2011 р. Закону України №4025 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності в сфері господарської діяльності», який набрав чинності 17 січня 2012 р., призвело до необхідності аналізу тих змін, яких зазнав діючий Кримінальний кодекс України 2001 р. (далі - КК).

Доцільність гуманізації відповідальності, в першу чергу кримінальної, в сфері господарської діяльності давно є предметом наукових дебатів. Порушення підстав та принципів криміналізації, які мали місце при встановленні кримінальної відповідальності за господарські злочини, призвели до створення суттєвих перешкод для реалізації конституційного права громадян на заняття підприємницькою діяльністю. Не можна не погодитися з тим, що виходячи з тієї економічної ситуації, яка склалася в Україні, та враховуючи досвід зарубіжних країн та існуючі міжнародні стандарти, що стосуються встановлення юридичної відповідальності за правопорушення в сфері економіки та господарської діяльності, законодавець мав переглянути перелік тих складів злочинів, які передбачені в Розділі VII Особливої частини КК України «Злочини у сфері господарської діяльності», тобто провести певну декриміналізацію. Така декриміналізація торкнулася злочинів, які були передбачені в статтях 201 (в частині контрабанди товарів, а також стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України), 202, 203, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 234, 235 КК. Зазначені правопорушення визнані адміністративними деліктами, за які передбачена адміністративна відповідальність у вигляді штрафу.

Крім того, світова практика свідчить про обґрунтований пріоритет застосування фінансових санкцій при вчиненні зазначених правопорушень, та використанні засобів кримінальної репресії (особливо пов'язаних з обмеженням або позбавленням особистих прав людини та громадянина) тільки в якості останнього заходу, коли іншими способами не можна досягнути бажаного та необхідного для держави наслідку. Діючий КК України, до внесення відповідних змін, характеризувався надлишковою пеналізацією, застосуванням найсуворіших видів покарання (позбавлення або обмеження волі) при вчиненні господарських злочинів, тоді як більш доцільним було б використання штрафів, як з метою компенсації заподіяної державі шкоди, так й задля уникнення зайвої криміналізації суспільства. Враховуючи такі тенденції, була також проведена певна депеналізація, яка виявилася в заміні в санкціях, передбачених в статтях про господарські злочини, покарань у вигляді обмеження чи позбавлення волі, а в деяких випадках навіть виправних робіт, штрафом (наприклад, ч.1 ст.206 КК) або у виключенні цих покарань (наприклад, ч.3 ст.212 КК).

Але не можна визнати, що зазначений Закон повністю вирішив всі питання, пов'язані з гуманізацією кримінальної відповідальності за господарські злочини. Так, видається

доцільним взагалі переглянути Розділ VII Особливої частини КК України «Злочини у сфері господарської діяльності», щоб оптимізувати його положення та привести у відповідність до вимог законодавчої техніки.

По-перше, є не зрозумілим, чому законодавець продовжує визнавати злочинними дії, які передбачені ст.ст.203-1, 203-2, 204, 213, 216 КК. Адже, наприклад, санкція ст.214 КК (*декриміналізована*) була більшою, ніж санкція ст.213 КК (*залишилась*), санкція ст.217 КК (*декриміналізована*) була рівною із санкцією ст.216 КК (*залишилась*). Крім того, залишаючи перелічені статті, законодавець визнає, що незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва (ст.203-1 КК), гральний бізнес (ст.203-2 КК), незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст.204 КК), порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом (ст.213 КК) та незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок (ст.216 КК) є більш суспільно небезпечними, ніж, наприклад, порушення порядку зайняття медичною практикою або надання послуг з перевезення пасажирів різними видами транспорту (*ст.202 КК - декриміналізована*).

По-друге, видається, що норми, які передбачені в ст.ст.200, 223-1, 223-2, 224 КК, є спеціальними по відношенню до деяких інших статей КК (наприклад, ст.ст.200, 223-1 - по відношенню до ст.358, ст.223-2 - до статей про службові злочини, ст.224 - до ст.199 КК). Їх поява була пов'язана з набуттям особливого значення діяльності, наприклад, ринку цінних паперів, що є криміналізаційним приводом. Наявність великої кількості спеціальних норм визнається науковцями порушенням вимог законодавчої техніки.

По-третє, норми ст.ст.229, 231, 232, 232-1, 232-2 КК містять положення, які спрямовані на охорону цивільно-правових відносин, тому видається, що й вирішуватися питання порушення цих відносин мають у цивільно-правовій площині. Так, для відновлення порушених прав юридичної особи або фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, комерційна таємниця яких була розголошена, важливішим є отримання відшкодування завданого збитку, аніж засудження винної особи від імені держави.

Крім того, слід відзначити, що даним Законом були суттєво підвищені розміри штрафів за майже всі, які залишилися, злочини у сфері господарської діяльності, окрім передбачених ст.ст.199, 201, 209 (не містять покарання у вигляді штрафу), 210, 211 КК. Мінімальне підвищення відбулося до розміру в 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, максимальне - в 50 000. Цей процес навряд чи можна назвати гуманізацією кримінальної відповідальності, оскільки в деяких випадках розмір штрафу збільшився з 5 100 - 8 500 гривень до 8 500 - 34 000 гривень (наприклад, ч.1 ст.205 КК). Хоча він є цілком логічним, так як господарські злочини заподіюють матеріальну шкоду, отже й покарання за них має носити характер компенсації такої шкоди.

В цілому можна зазначити, що гуманізація відповідальності за господарські злочини є своєчасною та актуальною, але всі питання, пов'язані з доцільністю криміналізації діянь у сфері господарської діяльності, ще не вирішені.